

Війна як така створює надвисокий ризик втрати життя, здоров'я, майна, виступаючи основним елементом її негативного впливу. Для працюючого підприємства цей ризик підвищується. На перший погляд, такий стан речей спонукає до зупинки підприємства з метою уникнення (або значного зниження) такого ризику. Разом з тим, працюючи в умовах війни, працівник отримує кошти для існування, позитивний психологічний ефект та можливість бути економічно корисним. Власник отримує ефективніше (порівняно із зупинкою) використання активів, можливість реалізації своєї соціальної відповідальності та, не виключено, ще й певні ринкові можливості. Місцеві громади отримують критично важливу стабілізацію економічної та соціальної ситуації в регіоні. Держава отримує податки та вироблені ресурси. В сучасному світі функціонування держави без працюючих підприємств неможливо в принципі. Це твердження залишається справедливим і в умовах війни, адже без працюючої економіки держава приречена на поразку. В той же час в умовах воєнного стану неправильне управлінське рішення може мати за наслідок не тільки економічні втрати, а й нестиме загрозу життю та здоров'ю людей. Отже, ключове питання організації антикризового менеджменту підприємства, що працює в умовах воєнного стану, полягає у прискіпливому виявленні, чіткій оцінці та уважному балансуванні: з одного боку - ризиків настання потенційних загроз та негативу; з другого боку - ефекту від використання можливостей та позитиву.

Вважаємо, що логічним є припущення про те, що, не дивлячись на унікальність війни в Україні в її окремих воєнних аспектах, певний історичний досвід в сфері воєнної економіки може бути корисним для підприємств, що працюють в Україні нині. Компанії, що мають довгу історію, в окремі моменти змушені були здійснювати свою діяльність під час війн. Нами було вивчено успішний досвід антикризових дій менеджменту на дванадцяти різних підприємствах, що працювали в умовах Другої світової війни. Як підсумок, було виділено шість напрямів дій менеджменту: адаптація продуктової політики, співпраця з іншим компаніями, забезпечення персоналу та потужностей, зміна підходів до управління персоналом, адаптація матеріального забезпечення та маркетинг воєнного часу. В якості сьомого напрямку слід зазначити недоступну в повній мірі менеджерам того часу, проте сформовану саме за підсумками Другої світової війни, концепцію проектного менеджменту, який має значний потенціал як потужний та дієвий елемент антикризових заходів на підприємстві.

Голбанос С. С.,

здобувач третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти ступеня доктора філософії,
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна

РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах глобалізації та посилення демографічних викликів, які є особливо гострими для України внаслідок повномасштабної війни, міграційні потоки молоді перетворюються із суто соціально-економічного явища на один із ключових чинників впливу на національну безпеку. Українські вчені Біль М., Васильців Т., Махонюк О., Мульська О., Малиновська О. [1; 2; 3] з тривогою відмічають, що відтік молодого, освіченого та активного населення створює довгострокові загрози для економічного зростання, демографічної стійкості, інноваційного потенціалу та соціальної згуртованості держави. Небезпека полягає в тому, що українська держава може стратегічно програти у боротьбі за майбутнє, оскільки швидко втрачає найцінніший ресурс – людський капітал, на якому тримається її спроможність до інноваційного розвитку та самовідтворення. Розробка і впровадження ефективної державної політики регулювання міграційних потоків молоді стає необхідною складовою стратегії національної безпеки.

Метою дослідження є аналіз загроз національній безпеці, що виникають внаслідок відтоку молоді, та систематизація методів державного регулювання цих міграційних процесів для їх мінімізації та перетворення на інструмент розвитку.

Міграція молоді (осіб віком 18–35 років) є комплексним явищем, зумовленим впливом сукупності різновекторних чинників: як «виштовхуючих» (низький рівень доходів, безпекові ризики, корупція, обмежені можливості для самореалізації), так і «притягуючих» (вищі стандарти життя, якісна освіта, кращі кар'єрні перспективи, соціальна стабільність за кордоном). В контексті національної безпеки міграційний рух молоді зумовлює появу низки загроз, зокрема у таких вимірах:

1. *Демографічний вимір.* Відтік молоді поглиблює демографічну кризу, знижуючи народжуваність та прискорюючи старіння нації. Це створює надмірне навантаження на пенсійну та соціальну системи, веде до скорочення чисельності населення та, у довгостроковій перспективі, до ризику зникнення нації як такої.

2. *Економічний вимір.* Держава втрачає не лише потенційних працівників, а й платників податків, що зменшує дохідну частину бюджету та обмежує можливості для фінансування оборони, інфраструктури та соціальних програм. «Відтік мізків» позбавляє економіку молодих кваліфікованих фахівців, інженерів, науковців та підприємців, що гальмує інноваційний розвиток, знижує конкурентоспроможність та унеможливорює ефективну повоєнну відбудову.

3. *Соціально-політичний вимір.* Еміграція найбільш активної та освіченої частини молоді, яка є носієм демократичних цінностей та рушієм громадянського суспільства, послаблює суспільний запит на реформи та боротьбу з корупцією. Це створює вакуум, який може заповнюватися патерналістськими та антидемократичними настроями, що є загрозою для стабільності політичної системи.

4. *Оборонний вимір.* Скорочення мобілізаційного ресурсу через виїзд молодих людей за кордон прямо впливає на обороноздатність держави. У довгостроковій перспективі зменшення кількості молодих спеціалістів в оборонно-промисловому комплексі та наукових установах, що працюють на потреби оборони, знижує здатність країни до розробки та впровадження новітніх військових технологій.

5. *Інформаційно-психологічний вимір.* Молодь, що тривалий час перебуває за кордоном, може підпадати під вплив інформаційних операцій інших держав, втратити зв'язок з батьківщиною та асимілюватися. Це створює ризики та складнощі для формування єдиного національного інформаційного та культурного простору. З огляду на ці загрози, державне регулювання міграційних потоків молоді має бути спрямованим не на заборону виїзду, що є неефективним і суперечить демократичним принципам, а на створення умов, за яких молодь буде бачити своє майбутнє саме в Україні (таблиця 1).

Наведені методи регулювання міграційних потоків молоді базуються на тріаді підходів: утримання (створення стимулів залишатися), повернення (розробка програм для репатріантів) та залучення (використання потенціалу діаспори).

Отже, ефективна державна політика у цій сфері має бути комплексною, спрямовуватись не на створення бар'єрів для виїзду, а на формування потужних стимулів для того, щоб залишатися, повертатися та інвестувати в Україну.

Література:

1. Біль М., Махонюк О., Попадинець Н. Концепція регулювання міграційної мобільності молоді України в умовах війни. *Журнал Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. 2022. № 9(3). С. 44–54. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.9.3.44-54>.
2. Васильців Т.Г., Мульська О.П. Напрями та інструменти економічного механізму державного регулювання міграційних процесів в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. № 2 (82). С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-3>.

Таблиця 1. - Методи регулювання міграційних потоків молоді в контексті національної безпеки

Група методів	Конкретний інструмент/захід	Механізм впливу	Цільовий аспект нац. безпеки
Економічні	Програми пільгового житлового кредитування для молодих сімей (напр., «Оселя»).	Зниження фінансового бар'єру для створення родини та осілого способу життя.	Демографічна, соціальна.
	Грантова підтримка молодіжних стартапів та інноваційних проєктів.	Створення можливостей для самореалізації та ведення бізнесу в Україні.	Економічна, інтелектуальна.
	Податкові канікули та пільги для молодих підприємців у пріоритетних галузях (ІТ, ВПК).	Підвищення фінансової привабливості підприємницької діяльності.	Економічна.
Соціальні та освітні	Модернізація закладів вищої освіти, інтеграція в європейський освітній простір.	Підвищення якості освіти, зменшення потреби виїжджати на навчання за кордон.	Інтелектуальна, економічна.
	Впровадження програм дуальної освіти (поєднання навчання з роботою на підприємстві).	Забезпечення першим робочим місцем та практичним досвідом ще під час навчання.	Економічна.
	Розвиток соціальної інфраструктури (дитячі садки, школи, медичні заклади) в регіонах.	Підвищення якості життя та зменшення регіональних диспропорцій.	Соціальна, демографічна.
Адміністративно-правові	Забезпечення верховенства права та реальна боротьба з корупцією.	Створення відчуття справедливості та безпеки, захист власності та інвестицій.	Соціально-політична, економічна.
	Розробка програм реінтеграції для молоді, що повертається (юридична, соціальна допомога).	Спрощення процесу повернення та адаптації, демонстрація зацікавленості держави.	Демографічна, соціальна.
	Укладання угод про циркулярну (сезонну) міграцію.	Забезпечення легального тимчасового працевлаштування з гарантією повернення.	Економічна.
Інформаційно-культурні	Національні комунікаційні кампанії, що популяризують історію успіху молоді в Україні.	Формування позитивного образу майбутнього в Україні, протидія наративам занепаду.	Інформаційно-психологічна.
	Створення програм співпраці з молоддю українською діаспорою («амбасадори України»).	Залучення інтелектуального та фінансового потенціалу діаспори до розвитку країни.	Економічна, інтелектуальна.

3. Малиновська О. А. Міграція українців в умовах війни: масштаби, тенденції, виклики. *Демографія та соціальна економіка*, 2023, № 1(51), с. 23–35. https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf